



GEORG-AUGUST-UNIVERSITÄT
GÖTTINGEN

Call for papers: „Literatur im skandinavischen Exil, 1933 bis heute“// „Eksillitteratur i Skandinavien fra 1933 til i dag“

Internasjonal konferanse for unge forskere 23.-24.09.2016, Göttingen/Tyskland

Den tradisjonelle eksilforskningens hovedfokus gjaldt ikke for de nordiske landene. For majoriteten av dem som flyktet fra og med 1933 var ikke Skandinavia det foretrukne målet. Etter den tyske invasjonen i 1940 og etableringen av nazivennlige regjeringer stod ikke Norge og Danmark lenger til rådighet som eksilland. Sverige var derimot, som eneste nøytrale land i Norden, et mulig eksilland helt til krigens slutt. Likevel ble innreise- og oppholdsbestemmelsene etter hvert strammet inn også der og forholdet til Tyskland og flyktningene var ambivalent. Manglende kunnskaper om språk og land, den geografiske nærheten og den (uklare) politiske holdningen til Tyskland samt manglende personlige kontakter gjorde at eksilanter sjeldnere flyktet nordover enn vestover og østover.

Til tross for dette fant flere tusen intellektuelle, kunst- og kulturpersonligheter midlertidig eller varig tilhold i Skandinavia og deres kunst ble på forskjellig vis påvirket av dette. Blant dem var politikere som Willy Brandt, Herbert Wehner, Bruno Kreisky og Anna Zammert; vitenskapsmenn og -kvinner som Walter Berendsohn, Käthe Hamburger og Max Hodann; og utøvende kunstnere og litterater som Kurt Tucholsky, Peter Weiß, Nelly Sachs, Bertolt Brecht, Helene Weigel, Margarete Steffin, Kurt Schwitters, Hildegard Johanna Zander, Herbert Warnke, Werner Türk, Herman Greid og andre. Til og med hele forlag flyttet virksomheten fra det tyskspråklige området til Stockholm – dette gjaldt for eksempel Berman Fischer, forlaget som gav ut Thomas Manns bøker. Andre, som Malik Verlag, fikk trykket bøkene sine i Oslo så lenge dette var mulig. Likeså forekom det at svenske forlag ga ut tysk eksillitteratur som ellers ikke kunne publiseres noe annet sted (her kan Axel Holmströms förlag nevnes). Skandinavia spilte altså en ikke ubetydelig rolle for systemet av litteratur- og kulturproduksjonen i eksil.

En skandinaviaorientert eksilforskning har de siste tiårene begynt å belyse de nordeuropeiske landenes rolle. Her kan Helmut Müssener kalles den skandinaviske eksilforskningens nestor. Blant annet i sin publikasjon *Exil in Schweden. Politische und kulturelle Emigration nach 1933* fra 1974 skisserer og analyserer han liv og verk til politikere, journalister og forfattere. Også andre forskere, f.eks. med tilknytning til den tidligere *Koordinationsstelle zur Erforschung der deutschsprachigen Exil-Literatur* i Stockholm, har bidratt med undersøkelser av temaet. Særlig har Einhart Lorenz viet seg til utforskningen av tilfluktslandet Norge. Han har lagt ned en innsats på dette området bl.a. med sin monografi *Exil in Norwegen. Lebensbedingungen und Arbeit deutschsprachiger Flüchtlinge 1933-1943* fra 1992 og sine oversiktartikler om eksilsituasjonen i Danmark, Norge og Sverige i *Handbuch der deutschsprachigen Emigration*.

Den tyskspråklige eksilforskningen ble påbegynt på 1960-tallet. Gjennom Eichmann- og Auschwitz-prosessene ble det også helt tydelig for litteraturvitenskapen at den må engasjere seg i dette, og det ble opprettet viktige institusjoner som *Forschungsstelle für Exilliteratur* i Hamburg. Fra 1973 til 1984 viet Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) seg eksilforskningen i form av et forskningsprogram med 40 studier. Dog begrenset forskningen seg, når det gjelder Skandinavia, hovedsakelig til fremtredende eksempler, som Bertolt Brecht. Fra 1980-tallets slutt ble det tystere omkring dette

feltet, men fra og med årtusenskiftet kan registreres en oppsving igjen: noen eksempler er Frank Meyers dissertasjon om skandinavisk eksilpublisistikk (2000), Kirsch, Brylla og Almgrens *Bilder i kontrast* (2005), Aris Fioretos' undersøkelse om nobelprisvinneren Nelly Sachs i sitt eksil i Stockholm (2010) og Rosengrens *Från tysk höst till tysk vår. Fem musikpersonligheter i svensk exil i skuggan av nazismen och kalla kriget* (2013).

I hele dette tidsspennet har akademiske, tekniske og samfunnsmessige forandringer funnet sted og de har endret forskningen innen humaniora og kulturvitenskapen. Dette medfører at nye felt oppdages og tidligere undersøkelser og funn sees i nytt lys. Utvidede teoretiske tilnærminger beriker den litteraturvitenskapelige forskningen, f.eks. gjorde feministisk teori, Gender Studies og Cultural Studies sitt inntog på arbeidsfeltet til litteraturforskerne. I noen tilfeller forenkler digitale medier den metodiske tilgangen eller gjør det for første gang mulig å finne frem til de geografisk spredte litterære kildene, biografiske dokumenter samt forskningslitteratur. Et eksempel på dette er prosjektet *Verbrannte und Verbannte*, en nettpresentasjon som fasiliteter ulike søke- og organiseringsmuligheter av data og som synliggjør dissidentenes livsløp og distribusjonsveier for deres litteratur gjennom lenker.

Skandinavia var imidlertid ikke bare et eksil under NS-diktaturet. Derfor begrenser eksilforskningen seg selv i sine muligheter hvis blikket bare rettes mot det som skjedde mellom 1933 og 1945. Baltiske flyktninger under sovjetisk diktatur, vietnamesiske båtflyktninger, flyktninger fra Gulfkrigene og Balkankrigen og andre har etterlatt sine spor i de skandinaviske kulturene etter andre verdenskrig. Sist men ikke minst settes nå igjen epokegjørende flyktning- og migrasjonsbevegelser med sine respektive politiske, økonomiske og kulturelle fenomener i gang, hvis betraktning og analyse kanskje også bidrar til en utvidet forståelse av tidligere eksilkulturer.

Konferansen for unge forskere „Literatur im skandinavischen Exil, 1933 bis heute“//„Eksillitteratur i Skandinavia fra 1933 til i dag“ vil:

- synliggjøre tysk-skandinaviske kulturoverføringsprosesser og vise komparatistiske, intermediale og/eller transkulturelle tilnærminger,
- frigjøre seg fra smale tekst- og sjangrebegreper og fremstille de litterære produksjonene i skandinaviske eksil i hele sin bredde,
- undersøke konkrete eksempler og peke på nettverk og systemer fra et kultursosiologisk perspektiv,
- by på nye betraktninger av undersøkelsene hittil, reflektere over resultater og introdusere nye teoretiske tilnærminger,
- peke på forskningsdesiderata og
- utvide det historiske fokuset på eksilsituasjoner etter 1945.

Konferansen finner sted fra 23.- 24.09.2016 ved Georg-August-Universität Göttingen i Tyskland og blir organsert av Judith Wassiltschenko og Leonie Krutzinna, doktorgradsstipendiater på Skandinavisches Seminar (institutt for skandinaviske studier).

Doktorgradsstipendiater, master-studenter i høyere semester og post-docer i skandinavistikk/nordistikk, komparatistikk, germanistikk, musikk-, teater- og filmvitenskap eller beslektede disipliner kan søke om å delta ved å sende inn et abstract (ca. 1 side, deadline: 31.03.2016). Foredragene bør ikke overskride 30 minutter og kan holdes på dansk, engelsk, norsk, svensk eller tysk. Det er planlagt en publikasjon av foredragene og diskusjonsresultater i bokform.

Med forbehold om bevilgede midler forsøger vi å dekke deltageres overnattings- og reisekostnader helt eller delvis.

Kontakt:

Leonie Krutzinna
Skandinavisches Seminar
Käte-Hamburger-Weg 3
37073 Göttingen
leonie.krutzinna@phil.uni-goettingen.de
Tlf: +49 551-39 5493

Judith Wassiltschenko
Seminar für Deutsche Philologie
Käte-Hamburger-Weg 3
37073 Göttingen
judith.wassiltschenko@phil.uni-goettingen.de
Tlf: +49 551-39 10852